

סקר הר מנשה, העמקים המזרחיים וספר המדבר

אדם זרטל

(אוניברסיטת חיפה, משרד הביטחון הוצאה לאור, תשנ"ו)

אדם זרטל, ארכיאולוג ותיק מאוניברסיטת חיפה, עורך זה שנים סקר ארכיאולוגי באיזור מנשה, הוא איזור השומרון. לאחרונה יצא לאור הכרך השני של הסקר המוקדש לעמקים המזרחיים ולספר המדבר של מנשה. חבל ארץ נרחב שבין נהר הירדן לבין החבל הים תיכוני של הר מנשה, ובין מחולה בצפון לנחל תרצה בדרום. איזור זה כמעט שלא היה ידוע בעבר, ומעטים הם המחקרים שפורסמו אודותיו. בספר הנזכר זוכה האיזור להארה מלאה ומעמיקה, וזאת בתחומי מחקר שונים: ארכיאולוגיה, הסטוריה, בוטניקה, מקורות מים ועוד. בספר באות סקירות על למעלה משלוש מאות (!) אתרים והוא מלווה במפה בקנה מידה 1: 50.000.

חשיבות ספר זה היא למסייר בארץ ישראל בדגש יהודי, ובעיקר לזה המעוניין להתעדכן בזיהויים של אתרים מקראיים תוך אימות עם הממצא הארכיאולוגי. בפרק השלישי (עמודים 99-110) מובא דיון לגבי הזיהויים הגיאוגרפיים - הסטוריים. בין השאר עוסק המחבר בזיהוי האתרים: נעה (ממשפחת מנשה ומבנות צלפחד), **בָּזֶק**, **רְבִית** (מנחלת מנשה), **תְּבַץ**, **אֶבֶל מחולה**, **עמק סוכות**, **תרצה**, **גִּלְגַל**, **תַּפְסַח**, ועוד. לגבי חלק מהאתרים כבר הוצעו הצעות זיהוי בעבר. לגבי אחרים הזיהוי הוא ראשוני, והמחבר מציע הצעות משלו בהסתמך על הסקר הארכיאולוגי והמחקר הבין תחומי שהוא עוסק בו. מעניין לעקוב אחר מחקר זה תוך התייחסות למחקרים נוספים שמביא החוקר ברשימה ביבליוגרפית בסוף כל סקירה על כל אתר.

אדם זרטל החוקר את תקופת ההתנחלות בהר מנשה, ושחפר את המזבח בהר עיבל, מביא בספר זה סיכום חשוב של סקר באיזור מעניין שכל לומד ארץ ישראל ישמח להכיר. הספר מחזיק 800 עמודים עם תוכניות של אתרים רבים ורשימות ביבליוגרפיות שהמעוניין להרחיב את היריעה יוכל לעשות זאת בעצמו.

מומלץ לעיון עם תנ"ך פתוח ועם חוש ביקורת.

יוסי שפנייר